

УДК [811.581'06'38'27 : 651.4/.9] : 808.5

ПОНЯТТЯ СТИЛЮ В СУЧАСНОМУ КИТАЙСЬКОМУ МОВЛЕННІ: НА МАТЕРІАЛІ ДІЛОВИХ ПАПЕРІВ

Олена Шевченко

*Інститут сходознавства імені А. Кримського НАН України,
вул. Грушевського, 1, Київ, Україна, 01001,
тел.: (044) 278 76 52, e-mail: instkrymsk@gmail.com*

Розглянуто український та китайський підхід щодо вивчення поняття стилю та його основних функцій. Зважаючи на невідповідність термінології у двох мовах, було з'ясовано питання, що саме у китайській мові вважається стилем ділових паперів.

Ключові слова: стилістика, риторика, ділові папери, функціональний стиль, поняття, китайська мовознавча традиція, мовлення.

Найголовнішими функціями мови є комунікативна, експресивна, ідентифікаційна, гносеологічна, мислетворча, естетична, номінативна, контактовстановлююча, магічно-містична, демонстративна, культуросна тощо [7, с. 25]. Важливий об'єкт досліджень для мовознавчої науки становить стилістика – галузь мовознавства, яка вивчає способи використання мовних одиниць і категорій у різних мовних стилях, а також функціонально-стильову систему літературної мови в її сучасному стані та діахронії.

Перш за все, розглянемо детальніше саме термін “стиль”, як ключове поняття галузі стилістики.

Стиль (грец. *stylos* – паличка для письма) (у лінгвістиці) – різновид літературної мови (її функціональна підсистема), що обслуговує певну сферу суспільної діяльності мовців і має особливості добору й використання мовних засобів (лексики, фразеології, граматичних форм, типів речень тощо) [7, с. 57].

Стиль складає основу широкого терміна, яким називається наука про стилі – стилістика (лат. *stilys* – грец. *stylos*). Вміння користуватися паличкою-стилем було одним із показників мовної культури. Поступово поняття “стиль” асоціювалося з манерою письма та мовлення, стало предметом наук – античної теорії стилю, риторики, поезики. Розвиток науки від античної риторики до сучасної лінгвістичної та літературознавчої стилістики значно розвинув і видозмінив, розгалузив загальне поняття стилю, а з ним і значення слова *стиль*. У сучасному мовленні це стало засобом реалізації понять різних сфер людських знань, діяльності, реалій, про що свідчить надзвичайно широка сполучуваність його з іншими, що мають атрибутивно-субстантивну семантику, наприклад: *стиль мови, стиль твору, академічний стиль, стиль оздоблення, стиль газети, класичний стиль* тощо.

Досі в лінгвістичній стилістиці немає єдиного усталеного і загальноприйнятого визначення стилю, хоча спроб визначити його є багато, і в існуючих дефініціях пере-

важно відображені основні ознаки стилю. Цей факт зумовлений тим, що поняття стилю багатопланове і може визначатися за кількома критеріями різного порядку.

В античній і середньовічній риторичі під *стилем* розуміли передусім якості досконалої мови оповіді, промови, розмови (ясність, доречність, краса, експресія тощо). Стилем називали спосіб, характер, манеру викладу. Ритори розробляли техніку використання засобів мови для досягнення гарного стилю. У XVII ст. одна з частин риторики (третя за порядком) – *елокуція* – виділилися у праці Тьєбо в окреме вчення про стиль “як особливу і постійну *манеру* виражати свої думки”, яка “...виявляється у виборі порядку..., зв’язків..., виразів..., зворотів...” [1, с. 11].

Зважаючи на складність і обсяг загального поняття стилю, вчені вдаються до визначень різних понять. Наприклад, К. Долінін визначив окремо стиль як загальне семіотичне поняття, стиль як лінгвістичне поняття, стиль як властивість висловлення (фрази), стиль тексту і виділив чотири стилістики: стилістику мови, або описову; функціональну стилістику; стилістику індивідуального мовлення і стилістику сприйняття [6, с. 16, 36, 46, 55–75].

Як семіотичне поняття **стиль** – це особливо символічно значуща властивість людської діяльності, що виникає унаслідок вибору суб’єктом певного способу діяльності (манери поведінки) у межах загальноприйнятих норм і несе інформацію про суб’єкт (належність до певної соціальної групи, соціальну роль, орієнтацію на певні цінності і морально-етичні норми, особисті якості і психічний стан). Це найзагальніше визначення стилю, його можна застосувати до всіх сфер людської діяльності та життя (мова, література, мистецтво, виробництво, побут), де проявляється стильова організація. Під нею розуміємо таку, яка ґрунтується на цільовому доборі елементів, виборі, можливостях комбінацій і трансформування. Обравши певний спосіб (стиль) діяльності, позицію і соціальну роль, людина бере на себе, свідомо чи автоматично, обов’язок носія цього способу, уже визначеного ставлення до себе і партнерів. Одночасно вона поклала обов’язок на інших сприймати її у цій соціальній ролі і повинна діяти так, щоб сприймання було адекватним. Стосовно мовного спілкування це означає, що воно завжди починається з орієнтування і вибору позиції комунікантів: хто ця людина для мене, а я – для неї (соціальні роль, вікова категорія), в якому вона настрої (психологічна ситуація), чого я хочу від неї чи вона від мене (цільова настанова), як мені з нею говорити – на рівні позиції чи на рівні особистості.

Визначення стилю як лінгвістичного поняття стосується вужчої і конкретнішої сфери, ніж визначення стилю як загальносеміотичного поняття, а саме: мови як системи; мовної діяльності; мовців як суб’єктів і об’єктів мовної діяльності та текстів і висловлень як продуктів мовної діяльності. Тут доречно згадати визначення М. Брандес. Вона розмежувала два лінгвістичні поняття стилю: стиль як “тип обробки мови, тип надання мові форми” і “стиль як механізм функціонування мови” [2, с. 16]. Перше визначення можна співвіднести з описовим стилем, друге – з функціональним. Проте М. Брандес вважає лінгвістичною основою стилю мови “мовленнєву діяльність з мовою”, а не систему мови і мовлення [2, с. 17]. У суті стилю вбачає творчий аспект цієї діяльності, у якісній специфіці – механізм створення і керування суб’єктивно-духовним впливом. З такого міркування можна зробити висновок: стиль мови – це тип

форми мови, яка є результатом творчої діяльності мовців, результатом опредмечення їхніх творчих можливостей.

Функціональний стиль – це суспільно усвідомлений внутрішній цілісний (звідси гармонія стилю) спосіб використання мови, принцип вибору і комбінування мовних засобів, який забезпечує реалізацію функції суб'єктивно-духовного впливу.

Стиль мови формується унаслідок послідовного добору мовних засобів відповідно до соціально-комунікативної мети, умов, ситуації і змісту спілкування. У визначенні, яке давав стилю В. Виноградов, виділено саме функціональний аспект: “стиль – це суспільно усвідомлена і функціонально зумовлена, внутрішньо об'єднана сукупність прийомів уживань, відбору і поєднання засобів мовного спілкування у сфері тієї чи тієї загальнонародної, загальнонаціональної мови, співвідносна з іншими такими самими способами вираження, що слугують для інших цілей, виконують інші функції в мовній суспільній практиці певного народу” [4, с. 73]. У цьому визначенні акцентовано увагу на суспільній природі мовного стилю. Він створюється всім попереднім процесом мовного розвитку і є органічною частиною загальнонаціональної мови, а не породженням одного індивіда.

У науці відомими є погляди на стиль як спосіб вираження індивідуальних особливостей мовлення. Ця думка походить, очевидно, ще з вислову відомого французького літератора Ж. Бюффона про те, що “стиль – у самій людині”, який поширився у європейській літературознавчій стилістиці [10, с. 39].

У лінгвістичному словнику Празької школи подано визначення стилю як індивідуалізованої організації висловлювання [8, с. 35]. У цьому визначенні, безперечно, розуміння стилю надто звужене. Проте ця звуженість компенсована тим, що під стилем розуміється функція. Зароджується і поширюється поняття функціонального стилю. Стиль представлено як ознаку конкретної мовленнєвої організації, продукту мовної діяльності.

У трактуванні стилю деякі вчені наголошують на тому, що потрібно обов'язково враховувати дві його взаємопов'язані особливості: генетичну і телеологічну. Генетичну особливість стилю становить сам процес його творення, формування, становлення і розвитку (генезис стилю), стилеутворюючий матеріал мови. Стиль розуміється як відбір, використання мовних засобів з певною метою. Телеологічна особливість стилю полягає в тому, як він повинен сприйматися і як сприймається, як впливає на мовця, чи виконує поставлені перед ним комунікативні завдання. Тому, погоджуючись із думкою В. Бурбело, зазначимо, що мовні стилі є своєрідними жанровими стилями окремих галузей діяльності людини та комунікації [3, с. 89].

Безперечно, можна представити стиль у генетичній концепції, тобто спираючись тільки на інтралінгвістичну основу, домінуючі мовні засоби, подати стиль як своєрідне породження загальнонаціональної мови. Стиль можна також представити у телеологічній концепції, підкресливши можливості його впливати на слухача (читача), характеризуючи вже одержані стилістичні ефекти відповідно до комунікативної настанови. Стилістику, основою якої є телеологічна концепція стилю, називають стилістикою сприймання [6, с. 45]. Телеологічна концепція стилю і відповідно стилістика сприйняття частіше застосовується у літературознавчій стилістиці.

Стиль розуміється як специфічний спосіб реалізації естетичної функції з допомогою системи прийомів художнього зображення дійсності. Проте для глибокого розуміння природи і суті стилю, повнішої його характеристики доцільно долучити всі концепції функціонального стилю мови, яка вже виробилась і успішно реалізується у лінгвостилістиці. За цією концепцією система визначається як явище складне і таке, що формується кількома різнорівневими складниками.

У “Лінгвістичному енциклопедичному словнику” розчленовано широке поняття мовного стилю на кілька значень [9, с. 494, 567]:

1. Це різновид мови, закріплений у певному суспільстві традицією за однією з найзагальніших сфер соціального життя, відрізняється від інших за всіма параметрами.

2. Функціональний стиль – це різновид літературної мови, що виступає у певній соціально значній сфері суспільно-мовної практики людей, відображає форми суспільної свідомості, соціальних відносин, види діяльності.

3. Загальноприйнятій, звичний спосіб виконання конкретного типу мовних актів: публічна промова, лекція, передова стаття тощо.

4. Індивідуальна манера мовної діяльності (стиль Т. Шевченка, стиль Лесі Українки, стиль О. Гончара).

5. Мовна парадигма епохи, стан мови в певну епоху.

Якщо говорити про стилістику у китайській мові, то китайська стилістика своїми коренями заглиблюється далеко у поетику стародавнього Китаю. У стародавні часи, ще до нашої ери, китайці вже намагалися осмислити факти поетичної творчості, зрозуміти природу окремих явищ літератури, з’ясувати об’єктивні особливості зображальних засобів мови. Вже згаданий китайський дослідник Чжу Єнься зазначив, що саме “риторика” (修辞 – хіусі) належить до тієї галузі, яка вивчає стиль у значенні лінгвістичної форми, з метою вираження мети у певному контексті [11, с. 34].

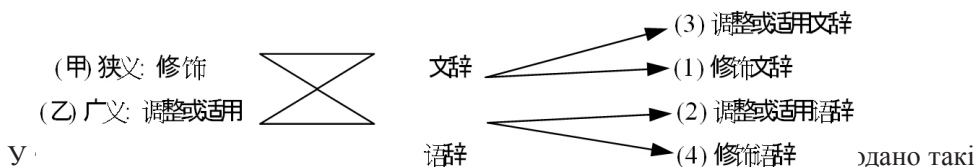
У китайській мовознавчій традиції існує декілька термінів для позначення поняття “стиль”: 修辞 (xiu ci) · 文体 (wen ti), 风格 (feng ge), 词章 (ci zhang). У всі ці терміни китайські вчені вкладають різний зміст. Межі філологічних дисциплін, які позначають ці терміни, доволі нечіткі і досі не визначені. Наукова дефініція “修辞” і схожі з ним поняття потребують глибокого і конструктивного вивчення як у площині китайської мови так і літератури.

Китайський учений Чжен Цзюйюй, автор праці з історичної стилістики китайської мови, навів певні факти, щодо етимології терміна 修辞 (стилістика). Він зазначає, що морфему 修 зазвичай трактують чи безпосередньо вживають у значенні *прикрашати*. Якщо говорити про широке значення, то ця морфема має такі значення: *впорядкувати, раціонально використовувати*. Щодо морфем 辞, то Чжен Цзюйюй, посилаючись на певні джерела, вказав на те, що вона позначає готовий твір, тобто готовий мовленнєвий текст. При цьому він наголосив на тому, що ця морфема відрізняється за значенням від морфем 词 *слово*, яка в граматиці позначає окреме поняття, має абсолютно інше значення, а саме – найменша самостійна і вільно відтворювана в мовленні відокремлено оформлена значуща одиниця мови [5, с. 24].

Як висновок, Чжен Цзюйюй писав: “Те, що ми позначаємо словом 修辞, згідно із тлумаченням, поданим у книзі Чень Вандао (陈望道) «修辞学发凡» («Вступ до

стилістики»), в загальних рисах можна представити у двох значеннях: вузькому і широкому. У вузькому значенні – це слово, враховуючи вузьке тлумачення його складових морфем, позначає *прикрашати писемне мовлення* (修饰 – *xiu shi*). У широкому значенні – це слово, відповідно до широкого тлумачення його складових морфем, позначає *впорядкувати мовлення, доцільно використовувати засоби мовлення* (调整 – *tiao zheng*) [12, с. 71].

Чень Вандао, окрім чіткого розмежування поняття “стиль” на вузьке і широке, також виділив поняття стилю мови і мовлення, але наголосив на їхньому взаємозв’язку. Продемонструємо схематично:

тлумачення термінів:

修辞 – це слово, яке вказує на прикрашення, оздоблення писемного тексту, шляхом використання певних засобів, а відповідно 修辞学 – наука, яка вивчає ці прийоми [13, с. 1532].

语体 – це сукупність прийомів (засобів) вираження мови, які варіюють залежно від змісту, цілі, реципієнта, ситуації спілкування. Зазвичай виділяють розмовний (口语语体 – *kouyu yuti*) і книжний (书面语体 – *shumian yuti*) [13, с. 1665].

文体 – це жанр твору. Наприклад: діловий лист, рекламний текст, торговельний контракт [13, с. 1428].

Сучасний китайський мовознавець на ім’я Ван Беньхуа (王本华) у своїй праці “Практична стилістика сучасної китайської мови” (实用现代汉语修辞) зазначив, що у китайській лінгвістичній традиції терміном на позначення “стилістика” виступає 修辞学, як галузь мовознавства, що вивчає стилістичні прийоми, засоби для побудови текстів з метою адекватної передачі інформації [14, с. 10]. Термін, що позначає розділ мовознавства, який вивчає вживання певного мовного матеріалу, в залежності від ситуації, називається 语体学.

Сюй Цін (徐青) – автор праці “Сучасна китайська мова” у розділі, присвяченому стилістиці, зазначив, що поняття 修辞 “...об’єднує різноманітні мовні засоби і прийоми для створення того чи іншого твору...” [15, с. 72]. Залежно від сфери вживання, мети спілкування, а також реципієнта інформації, усі ці засоби мають неоднакові особливості і об’єднуються у чотири групи під назвою 语言语体, або скорочений варіант – 语体 (дослівно мовна форма). Автор виділив чотири основні групи: 公文语体 – офіційно-діловий (*gongwen yuti*), 政论语体 (*zhenglun yuti*) – публіцистичний, 文艺语体 (*wenyi yuti*) – художній, 科学语体 (*kexue yuti*) – науковий.

Як зазначив китайський лінгвіст Чжу Юнься, в сучасних національних мовах таких стилів три (语体): нейтральний, високий (книжний) і низький (розмовний), а щодо мовлення (文体), то тут налічуються такі: розмовний, науковий, офіційно-діловий, публіцистичний, художній [11, с. 36].

Якщо говорити про ділові папери, то усі вони написані в офіційно-діловому стилі (公文文体 – gongwen wenti), а відповідно до їхнього призначення, можуть бути у таких підстилях: дипломатичний, юридичний, законодавчий, адміністративно-канцелярський.

Уже згаданий вище радянський дослідник В. Горелов запропонував такі визначення для стилістики китайської мови як науки, що вивчає поняття стилю. Отже:

- 修辞学 – стилістика як вчення про зображальні засоби і композиційні прийоми мови, найпоширеніший термін у лінгвістичній виданнях.

- 文体学 – стилістика як вчення про стилі, переважно вживається у значенні вчення про функціональні стилі загальнонародної мови.

- 风格学 – стилістика як вчення про стилі, зазвичай вживається у значенні вчення про стиль літературного твору.

- 词章学 – стилістика як філологічна дисципліна широкого профілю, яка охоплює питання як лінгвістики, так і стилістики художньої літератури.

Якщо порівняти цю термінологію із класифікацією китайських учених, то можна зробити такі висновки: по-перше, поняття “стиль” у китайській мові не відповідає цьому поняттю в українській мові; по-друге, думки вчених збігаються у тому, що поняття “стиль” відповідно і науки, що вивчає це явище, існує у широкому і вузькому значенні; по-третє, термін на позначення поняття “стиль”, як функціонального, у китайській мові виступає 语体; по-четверте, В. Горелов і Чен Вандао розглядали стилістику мовлення, тобто 文体, в той час, як решта вчених акцентували свою увагу на стилістиці мови, відповідно – 语体. Заплутаність і неспівпадіння понять у двох мовах виникає через те, що у китайській мові існує щонайменше три слова для цього поняття, тоді як в українській – лише одне.

Зважаючи на той факт, що ділові папери – це писемна форма передачі інформації, отже, під стилем ділових паперів ми маємо на увазі, перш за все, стиль мовлення чи стиль тексту, а отже стиль ділових паперів – це 文体 (дослівно письмо + форма).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Безменова Н. А.* Проблемы формирования основного фонда понятия лингвистической стилистики в парадигме риторики / Н. А. Безменова // Проблемы современной стилистики. – М., 1989.
2. *Брандес М. П.* Стилистика немецкого языка / М. П. Брандес. – М., 1983.
3. *Бурбело В. Б.* Историческая стилистика французского языка / В. Б. Бурбело. – К. : Лыбидь, 1990.
4. *Виноградов В. В.* Итоги обсуждения вопросов стилистики / В. В. Виноградов // Вопросы языкознания. – 1955. – № 1.
5. *Горелов В. И.* Стилистика современного китайского языка / В. И. Горелов. – М. : 1979.
6. *Долинин К. А.* Стилистика французского языка / К. А. Долинин. – Л., 1978.
7. *Мацько Л. І.* Культура української фахової мови / Л. І. Мацько, Л. В. Кравець : Навч. посібник – К. : Академія, 2007.
8. *Сушко О. І.* Фразеологія офіційно-ділового стилю української мови (на матеріалі документів першої половини ХХ століття) / О. І. Сушко : дис... канд. філол. наук:

- 10.02.01 / Слов'янський держ. педагогічний ун-т. – Слов'янськ, 2006. – 254 арк. –
Бібліогр.: арк. 174–198.
9. Ярцева В. Н. Лингвистический энциклопедический словарь / В. Н. Ярцева. – М., 1990.
  10. Buffon G. L. L. Discours sur le style / G. L. L. Buffon. – Paris, 1905.
  11. Zhua Yanxia. Business communication in China / Zhua Yanxia. – New York 1999.
  12. 陈望道 / 修辞学发凡。 – 上海教育出版社。1997.
  13. 现代汉语词典 (第5版) / 中国社会科学语言研究所词典编辑室编。 – 北京: 商务印书馆, 2005。
  14. 王本华 / 实用现代汉语修辞。 – 北京: 知识出版社, 2002.
  15. 徐青 / 现代汉语。 – 修订版。 – 上海: 华东师范大学出版社, 1997.

*Стаття: надійшла до редакції 15.10.2010
прийнята до друку 15.11.2010*

THE NOTION OF STYLE IN MODERN CHINESE: COMMERCIAL CORRESPONDENCE

Olena Shevchenko

*Ahatanhel Krymsky Institute of Oriental Studies
The National Academy of Sciences of Ukraine,
4, Hrushevskiyi Str., Kyiv, Ukraine, 01001,
tel: (044) 278 76 52, e-mail: instkrymsk@gmail.com*

The article deals with approaches of Ukrainian and Chinese linguistic tradition regarding the notion of style and its main functional peculiarities. Also what is called style of commercial correspondence is determined.

Key words: stylistic, rhetoric, commercial correspondence, functional style, notion, Chinese linguistic tradition, speech.

ПОНЯТИЕ СТИЛЯ В СОВРЕМЕННОМ КИТАЙСЬКОМ ЯЗЫКЕ: НА МАТЕРИАЛЕ ДЕЛОВЫХ ДОКУМЕНТОВ

Елена Шевченко

*Институт востоковедения имени А. Крымского НАН Украины,
ул. Грушевского, 4, Киев, Украина, 01001,
тел.: (044) 278 76 52, e-mail: instkrymsk@gmail.com*

Рассмотрены украинский и китайский подходы к изучению понятия стиля и его главных функций. Принимая во внимание несоответствия терминологии в двух языках, был выяснен вопрос, что именно в китайском языке считают стилем деловых документов.

Ключевые слова: стилистика, риторика, деловые документы, функциональный стиль, понятие, китайская языковедческая традиция, речь.